

Висновки. Запропонована система оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу торговельного підприємства відповідає сучасним підходам до управління підприємствами та може бути використана під час вирішення завдань пошуку резервів підвищення ефективності реалізації ресурсного потенціалу торговельних підприємств.

Список літератури

1. Мезенцева О. М. Напрями підвищення ефективності ресурсного забезпечення підприємств торгівлі / О. М. Мезенцева // Сталій розвиток економіки. – 2012. – № 1. – С. 90–95.

2. Шталь Т. В. Комплексна оцінка ресурсного потенціалу підприємств роздрібно торгівлі : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.07.05 / Т. В. Шталь. – Х., 2006. – 18 с.

3. Березін О. В. Теорія і практика забезпечення ефективного використання потенціалу торговельних підприємств : монографія / О. В. Березін, Ю. В. Карпенко. – Полтава : ІнтерГрафіка, 2012. – 203 с.

4. Оцінка економічного потенціалу підприємств роздрібно торгівлі : монографія / Н. О. Власова [та ін.]. – Х. : ХДУХТ, 2011. – 189 с.

5. Краснокутська Н. С. Управління потенціалом торговельного підприємства : монографія / Н. С. Краснокутська. – Х. : ХДУХТ, 2012. – 322 с.

6. Данилова А. С. Формирование ресурсного потенциала торговых предприятий малого бизнеса и оценка эффективности его использования : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05 / А. С. Данилова. – Красноярск, 2011. – 24 с.

Отримано 01.11.2013. ХДУХТ, Харків.

© С.О. Зубков, 2013.

УДК 336.14

А.В. Янчев, канд. екон. наук, доц.

Н.І. Кропівцова, доц.

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Визначено основні цілі та пріоритети розвитку окремих територій. Узагальнено досвід запровадження програм соціально-економічного розвитку та запропоновано рекомендації для підвищення їх результативності.

Определены основные цели и приоритеты развития отдельных территорий. Обобщен опыт внедрения программ социально-экономического развития и предложены рекомендации для повышения их результативности.

The article identifies the key objectives and priorities for the development of individual areas. Summarizes the experience of implementing the program of socio-economic development and offered recommendations to improve their performance.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Найважливішим завданням розвитку українського суспільства є підвищення якості управління соціально-економічним розвитком держави і регіонів. Від ефективного функціонування регіонів залежить рівень економічного та соціального розвитку країни загалом, адже саме на регіональному рівні досягаються результати, які є вирішальними для позитивних соціальних та економічних зрушень у державі [3]. Регіони є складовими одного цілого і для досягнення пріоритетних стратегічних цілей країни важливим аспектом є саме високі темпи розвитку виробництва, забезпечення світових стандартів якості життя суспільства, досягнення чого значною мірою забезпечується саме завдяки державному регулюванню економічного та соціального розвитку регіонів.

На сьогодні в практиці державного управління в Україні фінансові та матеріальні ресурси, що спрямовуються на розвиток регіонів, використовуються неефективно. На жаль, структура економіки регіонів України, яка склалася сьогодні, у цілому неефективна, більше того, економічно та екологічно небезпечна. Тому особливе значення слід приділяти питанням забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів, адже існує багато проблемних питань, що потребують дослідження та усунення для забезпечення розвитку держави. Одним із питань є відсутність чітко сформованої системи механізмів реалізації державної регіональної політики. Ця проблема об'єднує низку інших, що взаємопов'язані та взаємообумовлені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми ефективного державного регулювання, стратегічного управління соціально-економічним розвитком регіону та формування ефективної структури регіональної економіки викладені в працях вітчизняних науковців: О.І. Амоши, С.О. Білої, Д.П. Богині, В.Г. Бодрова, Н.Ю. Буга, В.М. Гейця, М.Х. Корецького, Е.М. Лібанової та ін. Проте, незважаючи на значну кількість публікацій у зазначеній сфері, у вітчизняній теорії та практиці забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів немає комплексного стратегічного підходу з урахуванням реалій та перспектив розвитку регіону.

Мета та завдання статті. Мета – визначення основних цілей та пріоритетів розвитку окремих територій; узагальнення досвіду запровадження програм соціально-економічного розвитку та розробка рекомендацій стосовно підвищення їх результативності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливістю кожного регіону є відносно самостійний відтворювальний процес, який охоплює виробництво, розподіл, обмін і споживання. З огляду на це актуальним стає поняття «регіональна соціально-економічна політика», що являє собою систему заходів, спрямовану на реалізацію інтересів держави стосовно всіх регіонів і внутрішніх інтересів кожного з них.

Для ефективного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів важливого значення набуває побудова дієвого механізму реалізації основних цілей та пріоритетів для розвитку окремих територій. Значна роль при цьому належить виконанню стратегій та програм регіонального розвитку. Загалом під програмою маємо на увазі документ, що визначає цілі та стратегію вирішення економічних і соціальних проблем розвитку, є комплексною системою ефективних шляхів і конкретних заходів для досягнення зазначених цілей, узгоджених за термінами їх реалізації.

У прогнозі економічного та соціального розвитку регіонів ураховуються такі показники:

- аналіз та оцінка соціально-економічного розвитку регіону за попередній період, визначення тенденцій і проблем розвитку економіки й соціальної сфери;

- стан використання економічного потенціалу регіону, екологічна ситуація;

- прогноз кон'юнктури на регіональних ринках основних видів товарів і послуг;

- напрями вирішення проблем соціально-економічного розвитку регіону;

- цілі та пріоритети регіонального розвитку, заходи з їх досягнення;

- основні показники соціально-економічного розвитку;

- висновки щодо тенденцій розвитку економіки регіону на середньостроковий період.

Основні чинники, що зумовлюють процес розробки прогнозів соціально-економічного розвитку регіону, наведено на рис. 1.

Базою прогнозування соціально-економічного розвитку регіону є система досягнутих макроекономічних показників, державні соціальні стандарти і нормативи забезпеченості населення, національно-етнічні особливості регіону, характеристика розвитку соціальної інфраструктури, можливості потенційних інвесторів та інвестиційна привабливість регіону.

Рисунок 1 – Основні чинники розробки регіональних прогнозів соціально-економічного розвитку

Розробка довгострокових стратегій сталого розвитку, програм соціально-економічного зростання, галузевих та регіональних планів дій має базуватись на таких основних принципах:

– природні ресурси, що належать народу та складають матеріальну основу його існування, обмежені й повинні використовуватися бережливо, з урахуванням потреб нинішнього та майбутніх поколінь;

– будь-яка діяльність має бути погоджена з законами природи та обмеженнями, які ними передбачаються;

– екологічно орієнтоване виробництво має бути економічно ефективним;

– отриманий від господарської діяльності результат не може бути меншим, ніж шкода, заподіяна навколишньому природному середовищу.

Програми соціально-економічного розвитку регіону, які обов'язково узгоджуються з проектом державного плану (програми) економічного й соціального розвитку України на відповідний рік включають елементи, подані на рис. 2.

Вищезгадані програми дають можливість найповніше узгодити територіальні та галузеві інтереси, досягти зростання рівня основних індикаторів економічного та соціального розвитку та мають такі цілі:

- активізація господарської діяльності та розвиток ринкових відносин у регіоні;
- забезпечення структурної перебудови господарських комплексів;
- удосконалення локальних економічних криз;
- вирішення проблем соціального характеру, розвиток соціальної інфраструктури;
- найповніше узгодження територіальних і галузевих проблем.

Програмування як принцип означає, що політика регіонального розвитку здійснюється на основі взаємопов'язаних довгострокових стратегій, планів і програм розвитку як на державному, так і на адміністративно-територіальному рівні. Цей принцип також передбачає щорічне планування необхідних витрат державного бюджету, що сприяє забезпеченню прозорості, стабільності та синхронізації в політиці розвитку регіону [3].

Згідно з Державною стратегією регіонального розвитку програмування разом із принципами концентрації, синхронізації дій, поляризованого розвитку, додатковості, субсидіарності, збалансованого розвитку, партнерства та єдності складають систему принципів, на яких базуватиметься політика регіонального розвитку України на сучасному етапі.

Рисунок 2 – Обов'язкові елементи регіональних програм і прогнозів розвитку регіонів

Але не завжди спроби застосування програмування в регіональному управлінні інвестиційним розвитком дають відчутні результати.

Саме з незадовільним рівнем реалізації та недосконалістю програм економічного розвитку пов'язаний комплекс кризових явищ, що мають місце в Україні останніми роками.

Наведемо основні з них:

- старіння, надмірна енерго- і матеріалоемність. Високий рівень відходів виробничих технологій;
- небезпечно висока зношеність основних засобів;
- неконкурентоспроможність вітчизняної продукції та, як результат, зростання від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі;
- високий рівень витрат ресурсів, недостатня утилізація відходів і використання вторинної сировини;
- зростання заборгованості державних підприємств перед комунальними службами та перед власними працівниками;
- недостатній обсяг інвестицій в основний капітал;
- низький рівень іноземного інвестування;
- занепад села, безробіття, масштабна трудова міграція працездатного населення за кордон;
- низький рівень доходів, якості життя й захищеності життєдіяльності більшості населення;
- незадовільний стан законодавства щодо охорони навколишнього природного середовища й переходу до стійкого розвитку, низький рівень екологічної культури більшості населення й недостатня екологічна свідомість осіб, що ухвалюють управлінські рішення в цій сфері.

Висновки. Більшість науковців із регіонального розвитку однастайні в тому, що економічне відродження регіонів може здійснитися лише у випадку консолідації зусиль виконавчої та законодавчої влади, місцевого самоврядування, громадськості та бізнесу; потрібне визначення точок економічного зростання і концентроване та цілеспрямоване використання інвестиційних ресурсів саме в них. Іншого шляху в Україні немає, оскільки за деякими розрахунками на технологічне оновлення економіки потрібно близько 500 млрд дол. США [3].

Тому важливим чинником удосконалення регіональних програм соціально-економічного розвитку з метою запровадження інноваційно-інвестиційної моделі економічного розвитку буде чітке окреслення пріоритетів розвитку, а в нашому випадку – використання різних форм інтеграції науки, промислового капіталу, банків тощо.

Світова практика показала, що потреба у прискоренні трансформації знань у продукти та послуги викликала необхідність створення спеціальних інноваційних зон: бізнес-інкубаторів, інноваційних парків або центрів, технопарків; індустріальних (промислових) парків, технополісів тощо [2].

Усім відомо, що інноваційна діяльність в економіці України залишається на низькому рівні, тому актуальність розвитку інноваційної інфраструктури не викликає сумнівів.

На нашу думку, що підтверджена аналізом урядових програм, основними проблемами в інноваційній сфері на державному рівні є:

- недосконалість як українського, так і іноземного законодавства у сфері наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності;

- обмеженість видатків державного бюджету для фінансування наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, що зумовлює необхідність пошуку додаткових джерел фінансових ресурсів, запровадження державного замовлення на інноваційну продукцію, відповідних бюджетних програм тощо;

- відсутність стимулів у вітчизняних підприємств до впровадження інновацій;

- недостатній рівень розвитку фондового ринку як перекривного джерела залучення інвестицій в інноваційну діяльність;

- низька взаємодія установ, підприємств та організацій у галузі науки, освіти, виробництва.

На основі зазначеного вище, напрямками вдосконалення програмування соціально-економічного розвитку на регіональному рівні в процесі європейської інтеграції України мають стати:

- зведення пріоритетних державних програм розвитку до небагатьох ключових стратегічних напрямів і розробка середньо- та довгострокових регіональних програм (інвестиційно-інноваційних, соціальних тощо) на основі стратегічних напрямів регіональної політики;

- узгодження регіональних інвестиційних програм із регіональними державними програмами економічного та соціального розвитку;

- цільове фінансування регіональних програм з усіх джерел, включаючи приватний капітал та узгодження цільових програм з регіональними програмами як складовими регіональних угод;

- розвиток інноваційної інфраструктури як складової частини регіональних програм розвитку. Наприклад, досвід країн Східної Європи (Угорщина, Словенія, Чехія) свідчить, що створення промислових парків є одним з перспективних шляхів залучення інвестицій, зокрема іноземних, в економічний розвиток регіону;

– спрямування інвестиційних програм на конкретні проекти, стимулювання «точок зростання», а не загальний розвиток території;

– заміна податкових пільг на території спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку на стимулювання інноваційної діяльності шляхом запровадження технополісів, технопарків тощо;

– затвердження спеціальної бюджетної статті на фінансування регіональних програм, проте не пряме інвестування проектів, а інфраструктурний розвиток на паритетних засадах;

– доповнення нормативно-правової бази з програмування розвитку та інноваційної діяльності на основі наведених рекомендацій. Здійснення цих заходів дасть змогу:

– посилити конкурентні переваги регіонів, перетворити територіальні громади з об'єктів на суб'єкти розвитку;

– поліпшити інвестиційну привабливість регіонів і знизити адміністративні та політичні ризики;

– створити сприятливі умови для реалізації конкретних, чітко визначених інвестиційних та інноваційних проектів;

– підвищити економічну активність вітчизняних та зарубіжних інвесторів;

– збільшити надходження до бюджетів усіх рівнів податків, зборів, дивідендів, платежів;

– забезпечити технічне та технологічне переоснащення підприємств, підвищення конкурентоспроможності товарів та послуг;

– стимулювати визначені напрями зростання, що разом із розвитком інфраструктури має забезпечити синергетичний ефект у сфері економіки;

– прискорити процеси реструктуризації багатьох галузей економіки.

Список літератури

1. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року : Постанова Кабінету Міністрів України // Офіційний вісник України.– 2006. – № 30. – С. 36.

2. Лібанова Е. Соціальна орієнтація ринкової економіки як передумова консолідації суспільства Е. Лібанова // Вісник НАН України. – 2010. – № 8. – С. 3–14.

3. Стратегії розвитку регіонів: шляхи забезпечення дієвості / Біла С. О. [та ін.]. – К. : НІСД, 2011. – 88 с.

Отримано 01.11.2013. ХДУХТ, Харків.

© А.В. Янчев, Н.І. Кропівцова, 2013.